

NÁZEV ŠKOLY:	GYMNÁZIUM JOSEFA JUNGMANNA LITOMĚŘICE, Svojsíkova 1, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.5.00/34.1082
NÁZEV MATERIÁLU:	VY_32_INOVACE_5B_07_Status a role
TÉMA SADY:	Společenskovědní seminář
ROČNÍK:	4. ročník, oktáva
DATUM VZNIKU:	Prosinec 2014
AUTOŘI:	Luboš Nergl, Andrea Skokanová

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Status a role

Anotace:

Výukový materiál je určen pro volitelný předmět společenskovední seminář ve 4. ročníku

Materiál obsahuje texty z učebnic určených převážně pro výuku na vysokých školách, jen výjimečně obsahuje jiné texty. Texty nemohou nahradit soustavný výklad dané problematiky, jejich funkce je motivační k dalšímu studiu zejména uvedených titulů. Zároveň je úloha textů inspirativní k frontálním diskusím a skupinovým debatám. Výše zmíněné inspiraci slouží otázky a úkoly.

Žáci si mohou texty vytisknout, stáhnout do mobilu či tabletu, mohou si je převést do otevřeného formátu, opatřit poznámkami, napsat odpovědi. Rovněž během vyučovací hodiny lze texty promítnout dataprojektorem na plátno.

Časová náročnost: 2 vyučovací hodiny týdně (dvouhodinový seminář).

Přístup k internetu není bezpodmínečně nutný, jen některé úkoly odkazují na elektronické zdroje.

Lukáš Urban: Sociologie trochu jinak

Rolí se označuje očekávaný způsob chování člověka vyplývající z jeho společenské pozice v sociální struktuře. Jde o vzorec chování požadovaný od jedince vzhledem k jeho postavení ve společnosti. Pokud se rozhodneme nahlížet sociální status jako relativně statický soubor práv a povinností, tak sociální role je předpisem jejich **aktivního** uvedení do života.

Koncepci **sociálních rolí** přirovnávají funkcionalisté (např. Robert K. Merton) a etnometodologové (např. Erwin Goffman) k celoživotnímu divadlu. Každá sociální role má normativní charakter a ve svém základu je pro všechny stejná. To znamená, že něco „hercům - aktérům divadelního představení“ předepisuje, ale souběžně s tím jim nechává prostor pro psychologickou modifikaci role individuálním projevem (například dle osobní životní zkušenosti aktéra). Míru tolerované improvizace předurčuje proces socializace a sociální kontrola. Z důvodu odlišných sociálních norem a kulturních tradic se předpis rolí mezi jednotlivými kulturami (civilizacemi) liší.

Člověk se učí hrát sociální role celý život (dítě - žák - člen zájmového kroužku - zaměstnanec - rodič - důchodce). Sociální role lze dělit na **individuální a skupinové, krátkodobé a dlouhodobé, nucené a dobrovolné**.

Role mohou být ve vzájemně konfliktním postavení, což se stává zdrojem silného individuálního i skupinového napětí a frustrace. V takovém případě teorie hovoří o **konfliktu mezi rolemi** (například vrcholný manažer - manžel - otec).

Jedinec se se sociální rolí téměř nikdy neidentifikuje absolutně (z důvodu charakterových vlastností, světového názoru, náboženského přesvědčení a podobně). Zde se hovoří o **konfliktu „já - role“**. Tento typ konfliktu rolí se může stát jak zdrojem dalších rozporů v oblasti mezilidských vztahů, tak faktorem, který případné rozpory ovlivňuje kladně, tj. vede k pozitivním inovacím.

Konflikt uvnitř role se vyznačuje rozdílnými požadavky, jejichž naplnění okolí od vykonavatele rolí očekává. Odlišnost výkladu může pocházet i od jedince samotného. Konflikt uvnitř role pramení z jejího neujasněného (nebo vágně vymezeného) obsahu. Jako ilustrativní příklad lze uvést odlišnost očekávání kladených na řadového policistu v uniformě. Něco mu nařizuje litera zákona, něco pravidla slušného chování a skutečný smysl (duch) právních norem, něco od něj očekává přímý nadřízený (a nakonec i nadřízení tohoto nadřízeného), něco zase občan - oběť, a specifickou představu má určitě i samotný policista (trpící třeba syndromem vyhoření nebo pocitu finančního nedocení).

David Fontana: Psychologie ve školní praxi

Sociální psychologové bývají pobaveni (nebo zarmoucení) pozorováním toho, jak lidé vynalézají a uplatňují desetitisíce drobných taktik, jejichž pomocí signalizují svůj status v přímém kontaktu s těmi, které vnímají jako vůči sobě společensky podřízené. Například „nadřízený“ může přátelsky položit ruku na rameno „podřízeného“, nikoli však naopak. Pokud o tom pochybujete, podívejte se, jak

někteří učitelé zareagují, když se jich žáci takto dotknou. Podobně může nadřízený oslovovat podřízeného jeho příjmením, avšak podřízený musí před příjmením výše postaveného říci titul. Nadřízený smí v přítomnosti podřízeného sedět, avšak podřízený se posadí jen se svolením (vysloveným nebo naznačeným) nadřízeného. Očekává se, že podřízený podrží dveře nadřízenému, nikoli však naopak. Od podřízeného se čeká, že v hovoru dá přednost nadřízenému, který mu skočí do řeči, že při vzájemném pohledu do očí sklopí zrak, že uhyne nadřízenému z cesty, pokud by mu překážel, že se bude smát vtipům, které nadřízený vypráví (ale sám nebude vyprávět vtipy, pokud k tomu nebude vybídnut), že bude odpovídat na jeho otázky, aniž by sám nutně vyžadoval odpovědi na své a že zpozoruje jakýkoli náznak nadřízeného, že rozhovor mezi nimi končí, a okamžitě se vzdálí.

• • •

Sociální psychologové také poukazují na to, jak osoby obklopené spolupracovníky s vyšším statusem uplatňují taktiky sloužící zvýšení a ochraně vlastního postavení. Například strážní, vrátní, školníci či správci hřišť mohou být někdy úmyslně nerudní ve svém jednání s ostatními spolupracovníky a trvat na svém právu uplatňovat malicherná omezení při užívání zařízení, která mají na starosti. Taková omezení mají sloužit tomu, aby demonstrovala stupeň moci (a s ní souvisejícího statusu) patřící k roli dotyčných pracovníků s jinak nižším statusem. I lidé s vysokým statusem, kteří si svým postavením nejsou jisti nebo lidé kteří se domnívají, že jim ostatní nevyjadřují dostatečný respekt, se mohou uchýlovat k jistým naschválům. Například učitelé, kteří mají pocit, že jsou nedostatečně hodnoceni, se mohou zabránit snaze svých kolegů o změnu osnov nebo školního řádu. Starší členové učitelského sboru, kteří mají dojem, že jejich postavení není respektováno, mohou být úmyslně strozí a přezíraví k nově přijatému učiteli, aby tím zdůraznili vzájemnou profesionální nerovnost. Všechny tyto taktiky naznačují, že se dané osoby cítí společensky podceňovány. Lék spočívá v tom, že je přesvědčíme, že jejich role je vskutku respektována jako nezbytná složka instituce a že jejich snahy upozorňovat na tuto skutečnost jsou nadbytečné.

OTÁZKY A ÚKOLY

1. Vysvětlíte rozdíl mezi konfliktem rolí a konfliktem uvnitř jedné role. Setkali jste se někdy s uvedenými konflikty? Byli jste svědky chování ovlivněného některým z nich?
2. V čem spočívá rozdíl mezi statusovou úzkostí a statusovou frustrací. Jak se chovají osoby, které uvedený diskomfort prožívají? Máte s takovým chováním osobní zkušenost?
3. Co znamená, že statusová role je institucionalizovaná?
4. Co je multivariantnost role. Uvedte několik příkladů. Který z výše uvedených konfliktů může být multivariantností role vyvolán?

Zdroje:

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-626-8, str. 280 - 281

URBAN, L. *Sociologie trochu jinak*. 1. vyd. Praha: Graada Publishing, 2008, ISBN 978-80-247-2493-5, str. 131 - 132